

РАДА СУДДІВ УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Липська, 18/5, тел.: (044) 277-76-29, факс: (044) 277-76-30

28 лютого 2020 року

м. Київ

РІШЕННЯ

№ 14

Рішенням Ради суддів України від 26 жовтня 2018 року № 71 «Про запровадження реалізації пілотного проекту «Суд, громадяни, суспільство, держава: співпраця заради змін» на території Одеської області» було визначено три пілотні суди: Апеляційний суд Одеської області (Одеський апеляційний суд), Малиновський районний суд м. Одеси, Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області для апробації напрацювань проекту.

Проект було запроваджено за підтримки уряду Королівства Нідерландів, організаційного супроводу Одеської обласної організації Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України» з залученням міжнародних експертів Естер де Рой (судді, заступника голови Амстердамського окружного суду, члена правління суддів, а також члена правління нідерландського фонду «Судді для суддів», експерта Європейського центру підготовки суддів) та Саймона Ван Дер Шенка (судді окружного суду м. Гааги, радника/тренера з питань верховенства права регіонального представництва Консультативної місії Європейського союзу в Одесі до травня 2019 року).

За інформацією наданою Одеським апеляційним судом було успішно завершено перший етап проекту. Робочими групами із суддів, адвокатів, прокурорів розроблені проекти «Правил організації ефективного кримінального судочинства» та «Правил організації ефективного цивільного судочинства», які є аналогом відповідних правил, що використовуються судом, прокуратором та адвокатурою Нідерландів.

21-22 листопада 2019 року після публічного обговорення в рамках круглого столу, який відбувся в м. Одесі з міжнародними експертами, судьями пілотних судів, представниками адвокатури та прокуратури Одеського регіону, науковцями проекти Правил визнані такими, що можуть бути застосовані в пілотних судах.

Наступним етапом визначено практичне застосування створених Правил на практиці в пілотних судах Одеської області, а саме: Малиновському районному суді міста Одеси, Ізмаїльському міськрайонному суді Одеської області та Одеському апеляційному суді.

Заслухавши та обговоривши інформацію Голови Ради суддів України Моніча Б.С., судді Одеського апеляційного суду Дрішлюка А.І. про застосування «Правил організації ефективного кримінального судочинства» та «Правил організації ефективного цивільного судочинства» в пілотних судах Одеської області (за результатами першого етапу проекту «Суд, громадяни, суспільство, держава: співпраця заради змін» на території Одеської області»), відповідно до частини восьмої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Положення про Раду суддів України, затвердженого Х позачерговим з'їздом суддів України 16 вересня 2010 року (з подальшими змінами), Рада суддів України,

ВИРІШИЛА:

1. Інформацію Одеського апеляційного суду взяти до відома. Визначити пілотними судами з запровадження «Правил організації ефективного кримінального судочинства» (Додаток № 1) та «Правил організації ефективного цивільного судочинства» (Додаток № 2):

- Одеський апеляційний суд;
- Малиновський районний суд міста Одеси;
- Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області.

2. Розпочати застосування Правил в пілотних судах з 01 липня 2020 року.

3. Одеському апеляційному суду інформувати Раду суддів України про результати реалізації проекту з метою подальшого визначення можливості та доцільності його запровадження на території України.

**Голова
Ради суддів України**

Б. С. Моніч

Додаток № 1
до рішення Ради суддів України
від 28 лютого 2020 року № 14

ПРАВИЛА ОРГАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА
ПРОЕКТ¹

---

¹ Ці Правила розроблені судьями пілотних судів Одеської області, адвокатами Ради адвокатів Одеської області та прокурорами Прокуратури Одеської області в рамках міжнародного проекту «СУД, ГРОМАДЯНИ, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА: СПІВПРАЦЯ ЗАРАДИ ЗМІН» за підтримки Уряду Королівства Нідерландів та організаційного супроводу Одеської обласної організації Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України». Затверджено зборами суддів Одеського апеляційного суду та запроваджено в дію згідно з протоколом від ...

ЗМІСТ

ПРЕАМБУЛА.....	5
1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	6
1.1 ПОВІДОМЛЕННЯ В РАЗІ НЕЯВКИ ДО СУДУ	6
1.2 ПИТАННЯ ВІДВОДУ/САМОВІДВОДУ	6
2. ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ	7
2.1 ВИКЛИК В СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ	7
2.2 НАПРАВЛЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТУ ДО СУДУ	7
2.3 ПРОФЕСІЙНА НАРАДА	7
2.4 ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	8
3. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД.....	8
3.1 ПРОГОЛОШЕННЯ СУТІ ОБВИНУВАЧЕННЯ	8
3.2 ЗАЯВИ ТА КЛОПОТАННЯ.....	8

ПРЕАМБУЛА

Гарантування державою захисту прав та свобод людини і громадянина судом є важливим елементом правової держави, якою Україна проголосила себе в ст. 1 Конституції.

Необхідною умовою ефективності судового захисту є добросовісне здійснення учасниками судового розгляду встановлених законом прав та обов'язків, сприяння судом їх здійсненню іншими учасниками процесу, дотримання етичних норм.

Здійснюючи свою діяльність на професійній основі, органи прокуратури, адвокатури та суду зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти процесуальної поведінки, у зв'язку з чим вважають за необхідне визначити та дотримуватись спільних правил щодо здійснення процесуальних прав та обов'язків в тій частині, в якій вони прямо не врегульовані законом.

Керуючись ст.ст. 1, 3, 55, 131-1, 131-2, Конституції України, ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ст. 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ст. 3 Закону України «Про прокуратуру», ст. 43, ст. 44 ЦПК України, Рекомендацію СМ/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи від 17.11.2010 року щодо суддів,

прагнучи до підвищення ефективності здійснення кримінального судочинства, скорочення строків та запровадження єдиних підходів до вирішення справ в дусі поваги до принципу верховенства права, недопущення зловживання правами, прокурори, адвокати та судді дійшли згоди щодо взяття на себе зобов'язання сумлінно слідувати правилам, відступ від яких можливий виключно за наявності виняткових обставин, що мають бути наведені, обґрунтовані та вказані у відповідному рішенні (для суддів та прокурорів) або клопотанні (для прокурорів та адвокатів).

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

1.1 ПОВІДОМЛЕННЯ В РАЗІ НЕЯВКИ ДО СУДУ

Учасник судового процесу, який не може з'явитися у судове засідання, зобов'язаний негайно, але не пізніше, ніж за одну добу до чергового судового засідання, повідомити про це суд, а відповідальна особа суду повідомляє інших учасників процесу з метою економії процесуального часу. У разі якщо проведення судового засідання неможливе з вини суду, відповідальна особа суду зобов'язана не пізніше, ніж за одну добу до чергового судового засідання, повідомити про це всіх учасників судового провадження.

1.2 ПИТАННЯ ВІДВОДУ/САМОВІДВОДУ

В розумінні пункту 4 частини 1 статті 75 Кримінального процесуального кодексу України не є «іншими обставинами, які викликають сумнів в неупередженості судді» самі по собі наступні ситуації:

- застосування судом заходів процесуального примусу з дотриманням процедури, визначеної законом;
- віросповідання, національність, етнічне чи соціальне походження, стать, вік, освіта, трудовий стаж, членство в громадських, спортивних або благодійних організаціях, майновий стан і сексуальна орієнтація, ухвалені раніше судові рішення, окрема думка в інших справах або висловлена суддею публічно думка щодо того чи іншого юридичного питання;
- розгляд в минулому суддею справи, в якій брали участь ті самі сторони та/або потерпілий, або іншого спору, який виник з тих самих правовідносин, якщо це рішення не було скасовано;
- та обставина, що суддя є звичайним клієнтом банку, страхової компанії, компанії з обслуговування кредитних карток і т.і., які фігурують в якості обвинуваченого або потерпілого по даній справі;
- та обставина, що обвинуваченим або його захисником, потерпілим або його представником, прокурором у групі прокурорів по кримінальному провадженню є однокласник, однокурсник, сусід, колишній колега, окрім випадків, коли наявні факти, що свідчать про прихильність поза розумним сумнівом судді до такої особи;
- та обставина, що суд/слідчий суддя розглядає питання щодо порушення кримінального провадження, притягнення до кримінальної відповідальності, скарги, яка стосується дій/бездіяльності судді апеляційної або касаційної інстанції;
- факт подання особою, яка бере участь у справі, скарги на дії судді, крім випадків, коли сам суддя заявляє про неможливість у зв'язку із цим об'єктивного розгляду цієї справи;
- наявність зареєстрованої заяви про вчинення суддею злочину – до офіційного повідомлення судді про підозру у вчиненні злочину;
- участь у судовому процесі адвоката з контори, в якій суддя раніше здійснював адвокатську діяльність, якщо відсутні інші факти, що свідчать про прихильність поза розумним сумнівом судді до цієї особи;
- перебування адвоката та/або прокурора в списку друзів судді у соціальних мережах;
- розгляд суддею справи у кабінеті за відсутності в суді достатньої кількості обладнаних залів судових засідань;
- факт задоволення клопотання однієї із сторін, якщо інша сторона заперечувала проти задоволення такого клопотання, так само як і факт відхилення клопотання, якщо на цьому наполягала інша сторона.

Вирішуючи питання щодо обґрунтованості заявленого відводу, суд керується принципом “чим більше часу минуло з моменту події, яка, як стверджується, служить підставою для припущення про наявність у судді упередженості, тим менш вагомими є аргументи проти кандидатури конкретного судді”.

У разі, якщо сумніви судді мають під собою реальні підстави, то питання має бути вирішено на користь відводу судді.

2. ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ

2.1 ВИКЛИК В СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ

Прокурор та слідчий зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому, потерпілому можливість бути викликаними до суду за допомогою SMS-повідомлення.

У разі письмової згоди таких осіб на виклик в судове засідання за допомогою SMS-повідомлення, разом з обвинувальним актом до суду подається така письмова згода із зазначенням номеру телефону, за яким буде здійснюватися судовий виклик відповідних осіб.

2.2 НАПРАВЛЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТУ ДО СУДУ

2.2.1 Обвинувальний акт у кримінальному провадженні, в якому до одного з підозрюваних застосовані запобіжні заходи у виді тримання під вартою або домашнього арешту, має бути переданий до канцелярії суду не пізніше ніж за сім днів до закінчення строку дії запобіжного заходу.

2.2.2 Обвинувальний акт може бути направлений до суду не раніше, ніж через сім днів з дня вручення особі повідомлення про підозру в остаточній редакції.

2.3 ПРОФЕСІЙНА НАРАДА

У випадках, коли провадження, що надійшло до суду, є складним, суд з метою оптимізації часу та підвищення ефективності судового розгляду, має право до проведення підготовчого судового засідання скликати професійну нараду, на яку запрошуються по одному захиснику кожного з обвинувачених, по одному представнику кожного з потерпілих та прокурор, виключно для вирішення питання кількості судових засідань та процесуального часу, необхідних для кожної із сторін та потерпілого, обсягу доказів, які необхідно дослідити з кожної сторони, клопотань, які відомі сторонам та потерпілому на час наради і які вони бажають повідомити з метою якнайшвидшого їх вирішення в судовому засіданні та часу, необхідного для їх заявлення; призначення дат та часу судових засідань; встановлення регламенту для виступів та планування попередньої дати прийняття судового рішення.

До наради сторони повинні узгодити предмет, об'єм та її порядок (адвокат зі своїм клієнтом, прокурор з потерпілим).

Професійна нарада є відкритою. На ній можуть бути присутні всі представники та захисники, проте лише один із них має бути обраний відповідно потерпілим та обвинуваченим. Якщо потерпілий та обвинувачений на час проведення професійної наради не визначилися з тим, хто саме буде спікером, представника та захисника на час професійної наради призначає суд.

За результатами проведеної наради всі присутні підписують протокол, в якому визначений графік судових засідань із вказівкою на перелік процесуальних дій та відповідні стадії провадження.

2.4 ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Судовий розгляд кримінального провадження може бути призначений судом відразу після проведення підготовчого судового засідання за згодою учасників кримінального провадження.

3. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

3.1 ПРОГОЛОШЕННЯ СУТІ ОБВИНУВАННЯ

Прокурор, дотримуючись встановленого під час професійної наради регламенту, розпочинає судовий розгляд коротким виступом про фактичні обставини, кваліфікацію дій обвинуваченого і мету дій прокурора в судовому процесі (про те, що саме збирається довести прокурор перед судом, як сторона обвинувачення, в даному судовому процесі). Зазначені складові виступу прокурора повинні бути викладені зрозумілою, доступною не тільки для кожного професійного юриста, але й для звичайного громадянина мовою.

3.2 ЗАЯВИ ТА КЛОПОТАННЯ

Якщо в провадженні беруть участь декілька адвокатів та/або прокурорів, за доцільне узгодження ними своєї позиції та обрання одного, хто буде виступати перед судом.

З метою раціонального використання процесуального часу суд може встановити регламент для виступів учасників судового провадження.

3.3 ПРОГОЛОШЕННЯ ВИРОКУ

Суд має право за згодою сторін проголосити вступну та резолютивну частини вироку з одночасним врученням копій повного його тексту.

3.4 ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ

В разі, якщо заявлений цивільний позов значно ускладнює судовий розгляд кримінального провадження, суд роз'яснює учасникам наслідки у виді затягування строків розгляду висунутого особі кримінального обвинувачення, а також можливість залишити цивільний позов без розгляду та заявити його окремо.

У випадку, якщо подальший розгляд кримінального провадження неможливий через призначення судом експертизи в інтересах цивільного позивача, суд, після призначення експертизи, виділяє матеріали цивільного позову в окреме провадження (цивільну справу) та продовжує розгляд кримінального провадження. В такому випадку розгляд кримінального провадження та цивільного позову здійснюється окремо.

Додаток № 2
до рішення Ради суддів України
від 28 лютого 2020 року № 14

ПРАВИЛА ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА²

---

² Ці Правила розроблені судьями пілотних судів Одеської області та адвокатами Ради адвокатів Одеської області в рамках міжнародного проекту «СУД, ГРОМАДЯНИ, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА: СПІВПРАЦЯ ЗАРАДИ ЗМІН» за підтримки Уряду Королівства Нідерландів та організаційного супроводу Одеської обласної організації Всеукраїнської громадської організації «Комітет виборців України». Затверджено зборами суддів Одеського апеляційного суду та запроваджено в дію згідно з протоколом від ...

ЗМІСТ

СПІЛЬНА ЗАЯВА СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИХ ПРАВИЛ.....	11
ПРЕАМБУЛА.....	12
Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	13
1.1. ПИТАННЯ ВІДВОДУ/САМОВІДВОДУ	13
1.2. ПЛАНУВАННЯ СУДОВИХ ЗАСІДАнь ТА ПОВІДОМЛЕННЯ ПО СПРАВІ.....	14
1.3. ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ	15
1.4. ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ.....	16
1.5. ПОНОВЛЕННЯ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ.....	17
Розділ II. ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ.....	18
2.1. ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ	18
2.2. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ.....	18
Розділ III. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД	18
3.1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ СУДОМ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ.....	18
3.2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ.....	19
3.3. РЕГЛАМЕНТ ВИСТУПІВ ПІД ЧАС АПЕЛЯЦІЙНОГО РОЗГЛЯДУ.....	19

СПІЛЬНА ЗАЯВА СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЦИХ ПРАВИЛ

Гарантування державою захисту прав та свобод людини і громадянина судом є важливим елементом правової держави, якою Україна проголосила себе в статті 1 Конституції.

Необхідними передумовами ефективного судочинства є добросовісне використання учасниками справи процесуальних прав (недопущення зловживання цими правами), добросовісне виконання встановлених законом обов'язків, дотримання всіма суб'єктами судового провадження етичних норм.

Здійснюючи свою діяльність на професійній основі адвокатура та суди зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти процесуальної поведінки.

Прагнучи підвищити ефективність здійснення цивільного судочинства, скоротити строки розгляду справ та запровадити єдині підходи до вирішення спорів в дусі поваги до принципу верховенства права, недопущення зловживання правами, адвокати та судді вважають за необхідне визначити та дотримуватись спільних правил реалізації процесуальних прав та обов'язків в тій частині, в якій вони прямо не врегульовані законом.

З наведених міркувань учасники дійшли згоди щодо взяття на себе зобов'язання сумлінно слідувати Правилам, відступ від яких можливий виключно за наявності виняткових обставин, що мають бути наведені, обґрунтовані та вказані у відповідному процесуальному рішенні (для суддів) або клопотанні (для адвокатів).

Сторони також беруть на себе зобов'язання переглядати Правила за необхідності, проте не менше одного разу на рік з урахуванням практики їх застосування з метою їх вдосконалення та підвищення ефективності здійснення судочинства у цивільних справах.

ПРЕАМБУЛА

Ці правила розроблені на підставі статей 1, 3, 55, 131-1, 131-2 Конституції України, статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», статті 3 Закону України «Про прокуратуру», статей 43, 44 Цивільного процесуального кодексу України, Рекомендацій СМ/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи від 17 листопада 2010 року щодо суддів та виходять з принципу верховенства права та не суперечать чинному законодавству, відповідно до якого суд вирішує справи, запроваджуючи єдині стандарти вирішення процесуальних питань, які оформлюються ухвалами і зазвичай приймаються із застосуванням суддівського розсуду.

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

1.1. ПИТАННЯ ВІДВОДУ/САМОВІДВОДУ

В розумінні пункту 5 частини 1 статті 36 Цивільного процесуального кодексу України не є «іншими обставинами, що викликають сумнів в неупередженості або об'єктивності судді» самі по собі наступні ситуації:

- застосування судом заходів процесуального примусу з дотриманням процедури, визначеної законом;
- віросповідання, національність, етнічне чи соціальне походження, стать, вік, освіта, трудовий стаж, членство в громадських, спортивних або благодійних організаціях, майновий стан і сексуальна орієнтація, ухвалені раніше судові рішення, окрема думка в інших справах або висловлена суддею публічно думка щодо того чи іншого юридичного питання;
- розгляд в минулому суддею справи, в якій брали участь ті самі сторони, або іншого спору, який виник з тих самих правовідносин, якщо це рішення не було скасовано;
- факт укладення суддею депозитного/кредитного договору з фінансовою установою, яка є стороною спору, переданого на розгляд цього судді, крім випадків, коли судовий процес може істотно вплинути на вартість таких активів або частки;
- та обставина, що суддя є звичайним клієнтом банку, страхової компанії, компанії з обслуговування кредитних карток і т.і., які фігурують в якості сторони по даній справі;
- та обставина, що учасником справи є працівник апарату цього суду, за винятком обставин, що свідчать про наявність прямого підпорядкування головуючому по справі вказаного учасника справи;
- та обставина, що стороною/третьою особою або їхніми представниками є однокласник, однокурсник, сусід, колишній колега судді, окрім випадків, коли наявні факти, що свідчать про прихильність поза розумним сумнівом судді до такої особи;
- факт подання особою, яка бере участь у справі, скарги на дії судді, крім випадків, коли сам суддя заявляє про неможливість у зв'язку із цим об'єктивного розгляду цієї справи;
- наявність зареєстрованої заяви про вчинення суддею злочину – до офіційного повідомлення судді про підозру у вчиненні злочину;
- участь у судовому процесі адвоката з адвокатського об'єднання, в складі якого суддя раніше здійснював адвокатську діяльність, адвоката, який раніше обіймав посаду судді в тому ж адміністративному окрузі, де знаходиться суд, що розглянув справу, якщо відсутні інші факти, що свідчать про прихильність поза розумним сумнівом судді до цієї особи;
- перебування сторони/третьої особи або їхніх представників в списку друзів судді у соціальних мережах;
- розгляд суддею справи у кабінеті за відсутності в суді достатньої кількості обладнаних залів судових засідань;
- факт задоволення клопотання однієї із сторін, якщо інша сторона заперечувала проти задоволення такого клопотання, так само як і факт відхилення клопотання, якщо на цьому наполягала інша сторона.

Вирішуючи питання щодо обґрунтованості заявленого відводу, суд керується принципом “чим більше часу минуло з моменту події, яка, як стверджується, служить

підставою для припущення про наявність у судді упередженості, тим менш вагомими є аргументи проти кандидатури конкретного судді”.

У разі, якщо сумніви в неупередженості судді мають під собою реальні підстави, то питання має бути вирішено на користь відводу судді.

1.2. ПЛАНУВАННЯ СУДОВИХ ЗАСІДАНЬ ТА ПОВІДОМЛЕННЯ ПО СПРАВІ

1.2.1. Звертаючись до суду з позовом, адвокат додає до нього повідомлення про дні та час, на які у нього вже заплановані судові засідання протягом строку, визначеного законом для відкриття провадження та проведення підготовчого судового засідання. У разі призначення в майбутньому інших справ на зазначені дні та час, адвокат повідомляє про це відповідного суддю.

Аналогічне правило щодо повідомлення про зайнятість в процесі адвоката апелянта застосовується при поданні апеляційної скарги. У разі здійснення представництва відповідача адвокат подає інформацію про свою зайнятість протягом строку визначеного законом для проведення підготовчого судового засідання.

У тому разі, коли судом дата і час слухання були призначені без узгодження зі сторонами, сторони мають право просити змінити дату слухання у строк не пізніше ніж за 8 днів до дня проведення судового засідання.

Після спливу восьмиденного періоду суд не задовольняє прохання щодо перенесення слухання за винятком випадків наявності поважних причин або настання форс-мажорних обставин, які оцінюються судом в кожному конкретному випадку на підставі відповідних доказів.

1.2.2. Для забезпечення гласності судового процесу, змагальності сторін та диспозитивності цивільного судочинства суд повинен керуватись принципом належної обачності. Визначаючи подальший рух справи суд, зокрема, має перевірити:

- наявність належних доказів на підтвердження інформованості сторін про дату, час та місце слухання справи та чи можна вважати, що вони відмовилися від свого права виступати в суді;
- чи буде забезпечена стороні можливість нового змагального слухання, як тільки сторона дізнається про винесене у її відсутність судове рішення;
- коли сторона просить перенести слухання справи з підстави відсутності адвоката, стверджуючи, що це є завадою для захисту, - дійсну необхідність допомоги адвоката для справедливості судового розгляду, яка визначається на основі конкретних фактів, таких як важливість того, що поставлено на карту для сторони, складність відповідного закону, а також здатність сторони ефективно представляти себе самостійно;
- чи є підстави вважати, що сторона діє недобросовісно та зловживає процесуальними правами (наприклад, чи є це прохання про відкладення розгляду справи або оголошення перерви першим, подання безпідставних клопотань, відводів, неявки в судове засідання, наявності інших обставин, які у порівнянні зі звичайним перебігом справи свідчать про намагання сторони перешкодити подальшому руху справи)³.

1.2.3. Суд повідомляє сторони та їх представників шляхом надіслання судової повістки, смс-повідомлення, листом, телефоном, факсом чи електронною поштою, через соціальні мережі та/або месенджери. Крім того, суд має право визнати сторону повідомленою з використанням електронного Списку судових справ, призначених до розгляду на офіційному сайті суду у разі якщо за обставинами справи вказана сторона ініціювала відповідну стадію процесу (подавала позов, апеляційну скаргу), або була

---

³Рішення ЄСПЛ по справі «Бартая проти Грузії» //режим доступу <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-bartaya-proti-gruzi%D1%97-pres-reliz/>

присутня в судовому засіданні, або не була присутня в судовому засіданні, проте достеменно знала про його призначення, зокрема, подавала клопотання про його відкладення. Коли суд приймає рішення щодо сповіщення учасників справи, за потреби він також встановлює, яка саме сторона повинна виконати ту чи іншу процесуальну дію, та визначає строк, у який вона повинна це зробити.

1.3. ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

НЕ є поважною причиною і не має наслідком відкладення розгляду справи або оголошення перерви у розгляді справи:

- 1) присутність на іншому слуханні в іншій справі, що проводиться у цьому самому або іншому суді, в тому числі суді вищої інстанції, яке було призначено або заплановано після призначення слухання у цій справі;
- 2) стан здоров'я, не підтверджений відповідними медичними довідками (лікарняним) та/або з датою, що безпосередньо передує даті проведення призначеного слухання крім випадків, коли з наданого медичного документу прямо вбачається протипоказання проти участі в судовому засіданні та/або коли медичне втручання призначене на час судового засідання;
- 3) термінові або серйозні сімейні обставини, якщо до клопотання не долучено відповідне підтвердження або документи, у яких зазначено, що ці сімейні справи є терміновими або з яких випливає серйозний характер сімейної ситуації, яка не може бути вирішена в інший час;
- 4) щорічна відпустка або відрядження представника/сторони, якщо наказ про відпустку (відрядження) було видано після дати призначення судового засідання (після дати повідомлення сторони (її представника) про дату судового засідання);
- 5) заміна за ініціативою сторони представника за короткий проміжок часу до дати призначеного слухання та/або не передача новому представнику всіх матеріалів необхідних для здійснення представництва;
- 6) необхідність ознайомлення з матеріалами справи, якщо у сторони була відповідна можливість до початку судового засідання (до дати судового засідання), однак сторона нею не скористалася без поважних причин;
- 7) зайнятість одного з представників (навіть з поважних причин) сторони по справі, якщо остання має декілька представників/адвокатів за винятком подання доказів про неможливість здійснювати представництво з поважних причин всіма представниками;
- 8) неможливість прибуття сторони у судове засідання (навіть з поважних причин), якщо явка сторони не була визнана судом обов'язковою, і сторона має представника/представників. При цьому суду слід враховувати стан розгляду справи, строки розгляду та наявність уповноваженого представника у такої сторони по справі (учасника справи);
- 9) подання співвідповідачами аналогічних зустрічних позовів (аналогічного змісту, або з подібними предметом та підставами позовних вимог) та заявлення одним з відповідачів клопотання про надання строку для підготовки та подання відзиву;
- 10) подання стороною (учасником справи) до суду нових доказів (особливо значного обсягу або таких, що суттєво впливають на правову кваліфікацію обставин справи) напередодні або в день судового засідання (без попереднього сповіщення суду та учасників справи щодо надання вказаних доказів із запізненням), тобто у строк, що позбавив інших учасників справи можливості завчасно отримати та ознайомитись з вказаними документами та надати свої пояснення/заперечення з приводу наданих доказів, а також якщо відсутні поважні причини, з яких докази надані до суду заявником із запізненням. В такому випадку суд має право відмовити у прийнятті таких доказів та повернути їх заявнику;

- 11) подання до суду нових заяв (клопотань) з процесуальних питань або заяв по суті справи із направленням іншій стороні напередодні судового засідання у строк, що позбавив іншу сторону можливості завчасно отримати та/або ознайомитись з вказаними заявами та надати свої пояснення/заперечення/міркування з їх приводу. В такому випадку суд має право залишити без розгляду або повернути заяву/клопотання як такі, що подані з явним зловживанням процесуальними правами;
- 12) укладення договору про надання правничої допомоги з представником/адвокатом менше ніж за 7 днів до судового засідання, під час підготовчого розгляду або розгляду справи по суті, якщо стороною не надані докази того, що вона була повідомлена про час та місце проведення судового засідання з порушенням процесуального строку або була повідомлена своєчасно, проте вживши всіх розумних заходів не змогла укласти договір про правову допомогу;
- 13) подання представником/адвокатом клопотання про відкладення розгляду справи менше ніж за 7 днів у зв'язку із тим, що він не ознайомився з матеріалами справи;
- 14) неможливість надання додаткового доказу, про який сторона у підготовчому судовому засіданні не заявляла і про витребування (забезпечення) якого не заявляла клопотання.

1.4. ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ

1.4.1 Якщо дослідження обставин, які входять до предмету доказування по справі, потребує спеціальних знань, кожен з учасників справи уповноважений самостійно замовити та надати до суду висновок експерта, а тому перш ніж просити суд призначити експертизу та зупинити провадження у справі, сторона повинна сама звернутися до експерта, замовити та виготовити експертний висновок з питання, вирішення якого потребує спеціальних знань. Виключення з цього правила становлять випадки, коли сторона не має можливості самостійно замовити експертний висновок з об'єктивних причин. Наприклад, об'єкт дослідження знаходиться в розпорядженні іншої сторони по справі (підроблений документ) або у сторони відсутній фізичний доступ до об'єкту дослідження (будівельно-технічна експертиза).

1.4.2 Спростування висновку експерта, наданого до суду, здійснюється учасниками справи, які заперечують проти змісту такого висновку, шляхом замовлення та надання до суду іншого висновку експерта з того ж самого питання (питань), які були предметом оспорюваного експертного дослідження.

1.4.3 У випадку ненадходження до суду висновку (висновків) експерта, який спростовує вже наданий до суду висновок експерта, суд приймає до дослідження та оцінки наданий стороною висновок, не призначаючи експертизу у справі на підставі ухвали суду. Виключенням є випадки передбачені законом, коли призначення експертизи є обов'язковим для суду (ч. 7 ст. 85, ч. 6 ст. 95, ч. 5 ст. 100, ст. 103, ч.2 ст. 456 ЦПК тощо). У разі призначення експертизи за ініціативою суду судові витрати пов'язані з її проведенням покладаються на сторони провадження в рівних частках, проте у разі ухилення від оплати стороною, інша сторона вправі здійснити 100 відсоткову оплату експертизи. Питання про компенсацію понесених стороною витрат вирішується в загальному порядку при вирішенні питання про розподіл судових витрат.

1.4.4 Клопотання сторони про призначення судом експертизи та зупинення провадження у справі підлягає задоволенню в тому випадку, якщо кожна із сторін у справі надала експертний висновок і такі експертні висновки є суперечливими або мають протилежні, взаємовиключні висновки, в тому числі в певній частині, проте за умови, що саме вказана частина має суттєве значення для визначення результатів проведеної експертизи.

1.4.5 Суд має право задовольнити клопотання учасника справи про призначення експертизи також у випадку, коли такий учасник самостійно замовив підготовку висновку експерта, але експерт повідомив про неможливість проведення експертизи без вжиття заходів судового примусу, які полягатимуть у витребуванні об'єкта дослідження, наданні

до нього доступу, тощо. В такому випадку разом з клопотанням про призначення експертизи сторона повинна додати докази неможливості її проведення позасудовою процедурою.

1.4.6 Якщо сторона справи в першій заяві по суті справи, яка подається до суду, ставить запитання іншій стороні, остання зобов'язана надати вичерпну відповідь окремо на кожне запитання по суті, окрім випадків існування підстав для відмови від надання відповіді на поставлені запитання.

1.4.7 У випадку невиконання стороною, якій поставлені запитання, її обов'язку надати вичерпну відповідь окремо на кожне запитання по суті, та за відсутності обґрунтованої відмови в цьому, суд надає оцінку цій обставині в судовому рішенні по суті справи.

1.4.8 У справах, що виникають з приводу нерухомого майна, в тому числі у зв'язку зі спадкуванням, суд має право з власної ініціативи витребувати відомості з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень, Бюро технічної інвентаризації та нотаріальної контори, приватного нотаріуса, а також довідку про зареєстрованих осіб та копію спадкової справи у разі неподання стороною відповідних відомостей та/або неподання клопотання про їх витребування.

1.4.9 Особа, яка вважає, що суд першої інстанції безпідставно не прийняв надані такою особою докази, має право подати клопотання про долучення таких доказів разом з апеляційною скаргою або з відзивом на неї. Якщо клопотання не було подано разом з апеляційною скаргою та/або було подано після спливу строку на подання відзиву на апеляційну скаргу, воно разом з доказами повертається заявникові без розгляду.

1.4.10 Особа, яка не брала участі у розгляді справи в суді першої інстанції через неналежне повідомлення про розгляд справи, а також, яка не була учасником справи, однак вважає, що рішенням суду було вирішено питання про її права, зобов'язана подати клопотання про долучення доказів разом з апеляційною скаргою. Якщо клопотання не було подано разом з апеляційною скаргою, то в подальшому воно разом з доказами повертається заявникові без долучення до матеріалів справи.

1.4.11 У разі якщо сторона позбавлена можливості подати докази разом з апеляційною скаргою або відзивом на апеляційну скаргу, вона зобов'язана вказати про це в апеляційній скарзі або відзиві з наданням доказів такої неможливості.

1.5. ПОНОВЛЕННЯ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

1.5.1. Вирішуючи питання про поновлення або продовження процесуальних строків суд враховує:

- обізнаність сторони про наявність справи в суді, ухвалення судового рішення;
- присутність в судовому засіданні, в якому оголошено рішення, сторони яка його оскаржує;
- поведінку (дії або бездіяльність) сторони/представника в процесі.

1.5.2. Ухилення або відсутність ініціативи сторони з отримання повного тексту рішення в тому випадку, якщо представник сторони був присутній при оголошенні рішення (знав про час розгляд його справи та/або про ухвалення рішення), не є поважною причиною для поновлення пропущеного строку на оскарження такого рішення.

Розділ II. ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ

2.1. ПІДГОТОВЧЕ СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

2.1.1. Суд зобов'язаний з'ясувати думку учасників процесу щодо призначення дат та часу наступних судових засідань (крім першого засідання за участю цих сторін).

2.1.2. Сторони можуть подати суду клопотання з визначенням дати та часу, коли вони зможуть бути присутніми у наступних засіданнях.

2.1.3. Сторони (їх представники) можуть подати до суду клопотання з викладенням календарного графіку судових засідань по іншим справам, де такі сторони (їх представники) зобов'язані взяти участь зі зазначенням категорії справ.

2.1.4. Сторони (їх представники) можуть подати до суду лише одне таке клопотання від імені та в інтересах відповідної сторони та всіх її представників. Подання такого клопотання кожним окремим представником сторони має розцінюватися як поведінка, що призводить до затягування розгляду справи.

2.1.5. У випадку подання стороною (її представником) відповідного клопотання, суд повинен врахувати календарний графік завантаженості такого учасника справи та призначити судові засідання в дату та час, які забезпечать можливість явки до суду всіх учасників справи, у разі якщо у суду існує така можливість.

2.1.6. Підготовче засідання повинно бути відкладено чи в ньому має бути оголошено перерву у разі:

1) подання позивачем:

- письмової заяви про збільшення чи зменшення позовних вимог, які потребують значного часу для перевірки іншою стороною розрахунків;
- письмової заяви про зміну предмету або підстав позову.

2) подання відповідачем зустрічного позову, у разі його прийняття до спільного розгляду з первісним позовом;

3) подання позову третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмету спору, у разі прийняття його до спільного розгляду з первісним позовом.

2.2. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

2.2.1 З врахуванням специфіки предмету спору у разі якщо під час вчинення підготовчих дій суддею доповідачем буде встановлена в матеріалах справи відсутність відомостей з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно щодо стану реєстрації права власності, копії матеріалів інвентаризаційної справи (у справах щодо об'єктів нерухомого майна), відсутня копія спадкової справи, відсутні відомості щодо стану реєстрації осіб, у разі якщо цей факт впливає на правильне вирішення спору судом нотаріальної контори, суддя – доповідач витребує відповідні відомості з покладенням витрат (за потреби) на сторони (сторону апелянта).

Розділ III. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

3.1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ СУДОМ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

3.1.1. Для надання пояснень у вступному слові кожній стороні відводиться не більше 20 хвилин. Для виступу сторін з промовами (заключним словом) у судових дебатах відводиться по 10 хвилин кожній. У тому разі, якщо сторона бажає отримати більше часу для висловлення своєї позиції у справі, вона повинна звернутися з проханням щодо

надання їй додаткового часу і обґрунтувати своє прохання, із зазначенням тривалості часу для виступу, яку вона бажає отримати на даній стадії. У випадку якщо виступ сторони в судових дебатах вимагає викладення великої кількості фактів та обставин, якими сторона обґрунтовує свою правову позицію, і виступ з промовою в 10 хвилин є недостатнім, сторона має викласти свій виступ в дебатах письмово і такий документ долучається судом до матеріалів справи.

3.1.2. У тому разі, коли в силу належності, допустимості та достатності доказів, відсутня потреба заслуховувати всіх заявлених сторонами свідків, суд може обмежитись кількістю свідків, визначених самим судом з тим, щоб кількість свідків у сторін була, як правило, рівною. При цьому суд звертається до сторін з проханням обрати черговість допиту свідків. Якщо сторона цього не робить, суд протокольною ухвалою, в якій наводяться мотиви визначення конкретних свідків, встановлює черговість їх допиту.

При цьому сторона, яка визначає свідків, що на її думку повинні бути допитані судом, в клопотанні повинна обґрунтувати їх кількість та чітко визначити щодо яких обставин вони можуть свідчити, уникаючи використання свідчень з «чужих слів» та/або свідків, які можуть лише коментувати відомі суду події, проте не були безпосередніми учасниками спірних правовідносин.

Положення пункту 3.1.2 можуть застосовуватися як при вирішенні процесуальних питань під час підготовчого судового засідання, так і під час розгляду справи в порядку спрощеного провадження.

Неможливість забезпечення явки свідка для безпосереднього допиту в суді само по собі не є перешкодою для закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами, якщо суд доклав «усіх розумних зусиль» для забезпечення його явки.

3.2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

3.2.1. Учасник справи може подати клопотання, в якому зазначити обґрунтовані підстави для розгляду справи із викликом осіб. Таке клопотання подається разом з апеляційною скаргою або відзивом на неї. В іншому випадку клопотання повертається без розгляду.

3.2.3. За результатами розгляду такого клопотання суд ухвалює рішення про його задоволення та розгляд справи у спрощеному позовному провадженні із викликом осіб або відмову у його задоволенні та розгляд справи у письмовому провадженні.

3.3 РЕГЛАМЕНТ ВИСТУПІВ ПІД ЧАС АПЕЛЯЦІЙНОГО РОЗГЛЯДУ

3.3.1. Для надання пояснень особі, яка подала апеляційну скаргу, а також інших учасників справи, кожному надається по 10 хвилин для викладення доводів.

3.3.2. У разі необхідності більшого часу для доповіді та/або судових дебатів, сторона може клопотати про його збільшення із належним обґрунтуванням до початку судового розгляду.

3.3.3. Виступ у судових дебатах учасників справи обмежується 3 хвилинами для кожного учасника. У випадку якщо виступ сторони в судових дебатах вимагає викладення великої кількості фактів та обставин, якими сторона обґрунтовує свою правову позицію, і виступ з промовою в 3 хвилини є недостатнім, сторона має викласти свій виступ в дебатах письмово і такий документ долучається судом до матеріалів справи.